

2004 წლის პირველი ეროვნული
სასოფლო-სამეურნეო აღწერა
საქართველოში

სასოფლო-სამეურნეო აღწერის
წინაპირობები

საქართველოს მიერ დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ ქვეყნის სოფლის მეურნეობაში მნიშვნელოვანი ძვრები მოხდა. ეს ძვრები შეეხო:

ა) **მიწათმფლობელობის სტრუქტურას:** თუ საბჭოთა კავშირის შემადგენლობაში ყოფნისას მოსახლეობის პირად სარგებლობაში (და არა კერძო საკუთრებაში) მყოფი მიწა მთელი სასოფლო-სამეურნეო მიწის მხოლოდ 7 პროცენტს შეადგენდა, 2003 წლისათვის სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების (სათბო-საძოვრების ჩათვლით) 25 პროცენტი კერძო საკუთრებაში იყო, ხოლო 30 პროცენტი – სახელმწიფოს მიერ კერძო პირებზე იჯარით გაცემული;

ბ) **სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მწარმოებელთა სტრუქტურას:** თუ დამოუკიდებლობის მოპოვებამდე სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის უმეტესი წილი შედარებით მცირე რაოდენობის კოლმეურნეობებსა და საბჭოთა მეურნეობებზე მოდიოდა, რეფორმების შემდეგ მწარმოებელთა ეს კატეგორია საერთოდ გაქრა და წარმოების ძირითადმა მასამ (90 პროცენტზე მეტმა) ოჯახური (უპირატესად წვრილი) მეურნეობებისაქვენ გადაინაცვლა;

გ) **წარმოების სტრუქტურას:** ტრადიციული ბაზრების დაკარგვის გამო ხილის წარმოება 2-ჯერ შემცირდა, ყურძნის – 3-ჯერ, ციტრუსების – 8-ჯერ, ჩაის – 20-ჯერ. შესაბამისად შეიცვალა **მიწათსარგებლობის სტრუქტურაც** – მასობრივი ხასიათი მიიღო მრავალწლიანი ნარგავების გაჩეხვამ ერთწლიანი კულტურების სასარგებლოდ, აგრეთვე საძოვრების გადახვნამ.

შედეგად შეიქმნა სიტუაცია, როდესაც ქვეყანაში არ არსებობდა სასოფლო-სამეურნეო მწარმოებელთა სარწმუნო ბაზა, აგრეთვე სოფლის მეურნეობის სტრუქტურის შესახებ საორიენტურო მონაცემები, რომელიც გახდებოდა საფუძველი სასოფლო-სამეურნეო სტრატეგიის შემუშავებისა და გადაწყვეტილებების მიღებისათვის. მიმდინარე შერჩევითი სასოფლო-სამეურნეო კვლევების საშუალებით ასეთი მონაცემების მიღება შეუძლებელია, მით უმეტეს ისეთ პირობებში, როდესაც სასოფლო-სამეურნეო წარმოების სუბიექტთა სარწმუნო და თანადროული რეესტრის არარსებობა სათუოს ხდის თვით შერჩევითი კვლევების შედეგების საიმედოობას.

გარდა ამისა, საქართველო შეუერთდა FAO-ს (გაეროს სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაცია) მიერ რეკომენდებულ 1996-2005 წლების მსოფლიო სასოფლო-სამეურნეო აღწერის პროგრამას. უფრო მეტიც, საქართველოსათვის,

First National Agricultural Census
2004 in Georgia

Background

Since independence of Georgia, fundamental changes have taken place in the agriculture of the country. These changes have affected:

a) **The land tenure structure:** whereas in the soviet times only 7 percent of the agricultural land was in private use (not ownership) of the population, in 2003 25 percent of agricultural land (including permanent pastures and meadows) was in private ownership while another 30 percent was rented by state to private persons.

b) **The structure of agricultural producers:** whereas before independence most of agricultural production took place in state and collective farms, after the reforms this category of producers has vanished completely and the bulk of production (more than 90 percent) has shifted to family (in most part small) holdings.

c) **The production structure:** due to disruption of traditional markets, fruit production has fallen 2 times, grape production 3 times, citrus production 8 times and tea production 20 times. **The land use structure** has also changed correspondingly –permanent crops were cut down to give way to temporary crops, pastures were ploughed.

This resulted in a situation where no reliable frame of agricultural producers of the country was available, as well as no benchmark indicators about the structure of agriculture which would become a basis for development of agricultural strategies and decision making. It is impossible to obtain such kind of information by means of current sampling surveys, especially under the conditions where non-existence of a reliable frame makes even the results of the sampling surveys disputable.

Besides, Georgia joined the Programme for the World Census of Agriculture 2000 recommended by FAO (Food and Agriculture Organization of the UN). Moreover, for Georgia, a country striving for integration into European structures, the importance of the data collected during the agricultural census is invaluable for harmonizing agricultural data with EU requirements.

The above internal and external factors have led Georgian government to the decision of conducting agricultural census. This decision

როგორც ევროსტრუქტურებში ინტეგრაციისკენ მსწრაფი ქვეყნისათვის, განუზომელია აღწერის პროცესში მოპოვებული ინფორმაციის მნიშვნელობა სასოფლო-სამეურნეო მონაცემების ევროკავშირის მოთხოვნებთან ჰარმონიზაციის კუთხით.

ზემოხსენებულმა საშინაო და საგარეო ფაქტორებმა განაპირობა საქართველოს მთავრობის გადაწყვეტილება სასოფლო-სამეურნეო აღწერის ჩატარების შესახებ. გადაწყვეტილება განახორციელა საქართველოს ეკონომიკური განვითარების სამინისტროს საქვეუწყებო დაწესებულებამ – სტატისტიკის დეპარტამენტმა სოფლის მეურნეობის სამინისტროსთან მჭიდრო თანამშრომლობით.

აღწერის საკანონმდებლო ბაზა

აღწერის საკანონმდებლო ბაზას წარმოადგენს:

ა) საქართველოს კანონი “სტატისტიკის შესახებ”. მასში მითითებულია, რომ სტატისტიკის დეპარტამენტი ატარებს მოსახლეობისა და სხვა აღწერებს. გარდა ამისა, ეს კანონი უზრუნველყოფს აღწერის შედეგად მოპოვებული პერსონალური მონაცემების კონფიდენციალურობასა და რესპონდენტების პასუხისმგებლობას უტყუარი ინფორმაციის მიწოდებისათვის.

ბ) საქართველოს პრეზიდენტის 2003 წლის 8 აპრილის № 123 ბრძანებულება “სასოფლო-სამეურნეო აღწერის შესახებ”.

გ) საქართველოს პრეზიდენტის 2000 წლის 4 დეკემბრის № 512 ბრძანებულება. საქართველოს სტატისტიკის განვითარების 2001-2005 წლების სახელმწიფო პროგრამის შესახებ”.

აღწერით მოცული ტერიტორია და მეურნეობები

იმის გამო, რომ 2004 წელს ვერ მოხერხდა სახელმწიფო ბიუჯეტში აღწერის სრული მასშტაბით ჩატარებისათვის საჭირო სახსრების მობილიზება, აღწერის სავსე საშუალები ორ ეტაპად ჩატარდა. პირველ ეტაპზე – 2004 წლის 25 სექტემბრიდან 4 ოქტომბრამდე – აღწერით მოცულ იქნა საქართველოს სოფლები, ხოლო მეორე ეტაპზე – 2005 წლის 14-23 აპრილს – საქართველოს რაიონული ცენტრები და მცირე ქალაქები. მეორე ეტაპის ჩატარება აუცილებელი იყო, ვინაიდან საქართველოს მცირე ქალაქები ცხოვრების სტილით სოფელთან საკმაოდ ახლოსაა და, როგორც აღწერის შედეგებმა აჩვენა, ამ ქალაქებში მცხოვრებ მინამეურნეობათა ორ მესამედზე მეტი, ამა თუ იმ ფორმით, სოფლის მეურნეობაშია ჩართული.

ორ ეტაპად ჩატარებული აღწერის შედეგების თავსებადობის უზრუნველსაყოფად აღწერის მეორე ეტაპზე გამოკითხვისას საანგარიშო პერიოდად აღებულ იქნა არა აღწერის მომენტის

was implemented by Department of Statistics under Ministry of Economic Development of Georgia in close cooperation with Ministry of Agriculture of Georgia.

Legal basis of the census.

The following legal acts constitute the legal basis of the census:

a) Law of Georgia “On statistics”. Therein it is indicated that Department of Statistics conducts population and other censuses. Besides, this law ensures the confidentiality of the personal data collected during the census as well as respondent’s responsibility for providing truthful information.

b) Decree # 123 of 8 April 2003 by President of Georgia “On Agricultural Census”.

c) Decree # 512 of 4 December 2000 by President of Georgia “On State Program of Development of Statistics of Georgia in 2001-2005”.

Coverage of the census

Due to the fact that sufficient resources for the full-scope census could not be allocated in the state budget of 2004, the field work of the census was conducted in two stages. The first stage, from 25 September to 4 October 2004, has covered the rural area, while the second stage, from 14 to 23 April 2005 has covered the district centers and small towns of Georgia. The second stage was indispensable because small towns of Georgia by their lifestyle are very close to the rural area and, as the census has shown, more than two thirds of their households are engaged in agriculture.

For ensuring the consistence of the data of the two-stage census, at the second stage the reference period was set not to 12 months before the enumeration but to the corresponding period of the first stage (from 25 September 2003 to 25 September 2004), and the reference moment was set not to the enumeration day but to 1 October 2004. Respectively, during the second stage only the holdings existing at 1 October 2004 were enumerated.

The census did not cover 5 big cities of Georgia (Tbilisi, Kutaisi, Batumi, Rustavi, Poti) not constituting part of any district. According to international practice, such a coverage is quite satisfactory. However, due to specific conditions of Georgia when a certain part of the inhabitants of the above 5 cities

წინა 12 თვე, არამედ პირველი ეტაპის შესაბამისი პერიოდი (2003 წლის 25 სექტემბრიდან 2004 წლის 24 სექტემბრამდე), ხოლო საანგარიშო მომენტად – არა აღწერის დღე, არამედ 2004 წლის 1 ოქტომბერი. შესაბამისად, მეორე ეტაპზე აღირიცხებოდა და აღიწერებოდა ის მეურნეობები, რომლებიც არსებობდნენ არა აღწერის მომენტისათვის, არამედ 2004 წლის 1 ოქტომბრისათვის.

აღწერით არ იქნა მოცული საქართველოს 5 დიდი ქალაქი – თბილისი, ქუთაისი, ბათუმი, რუსთავი და ფოთი, რომლებიც არცერთი რაიონის შემადგენლობაში არ შედიან. საერთაშორისო პრაქტიკით ასეთი მოცვა სავსებით დამაკმაყოფილებელია. თუმცა, საქართველოს სპეციფიკური პირობებიდან გამომდინარე, როდესაც ზემოხსენებულ 5 ქალაქში მცხოვრებთა გარკვეული ნაწილს აქვს საკუთრებაში მყოფი ან იჯარით აღებული მიწა და სასოფლო-სამეურნეო წარმოებას ეწევა, სასურველი იქნებოდა აღწერის ამ ქალაქებშიც ჩატარება. სამწუხაროდ, ეს შეუძლებელი აღმოჩნდა. ერთის მხრივ, ამ ქალაქებში საქართველოს შინამეურნეობათა დაახლოებით 40 პროცენტი ცხოვრობს და ფინანსური შეზღუდვების გამო შეუძლებელი იყო მათი სრულად შემოვლა (ეს პრაქტიკულად მოსახლეობის სრული აღწერის ტოლფასი იქნებოდა); მეორეს მხრივ, იმ პირთა მეტნაკლებად სარწმუნო სია, რომლებიც ამ 5 ქალაქში ცხოვრობენ და ფლობენ ან იჯარით აქვთ აღებული მიწა, პრაქტიკულად არ არსებობდა და მისი შედგენა (კვლავ ფინანსური შეზღუდვების გამო) დროის მცირე მონაკვეთში შეუძლებელი აღმოჩნდა.

გარდა ამისა, აღწერით არ იქნა მოცული საქართველოს არაკონტროლირებადი ტერიტორიები: აფხაზეთი მთლიანად (კოდორის ხეობის გარდა), თანამედროვე ჯავის რაიონი მთლიანად, თანამედროვე გორის, ქარელის, საჩხერის, ონის რაიონების ის ნაწილები, რომლებიც ადრე ყოფილი სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის შემადგენლობაში შედიოდნენ, აგრეთვე ახალგორის რაიონის მცირე ნაწილი (იხ. საქართველოს თანამედროვე ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული დაყოფის ამსახველი რუკა).

ამრიგად, **წინამდებარე პუბლიკაციაში მოყვანილი შედეგების ანალიზისას გათვალისწინებული უნდა იქნას, რომ ისინი ეხება საქართველოს კონტროლირებად ტერიტორიაზე განლაგებულ იმ მეურნეობებს, რომელთა მეურნეობი საქართველოს 5 დიდი ქალაქის (თბილისი, ქუთაისი, ბათუმი, რუსთავი, ფოთი) გარეთ ცხოვრობენ.**

აღწერის ორგანიზაცია, მეთოდოლოგია და შედეგები

პირველ ეტაპზე აღწერა ჩატარდა საქართველოს 60 რაიონის 912 საკრებულოში, ხოლო მეორე ეტაპზე – 92 ქალაქდასახლებაში

either possesses or rents land for agricultural production, it would be desirable to carry out the census in these cities as well. Unfortunately this turned out unfeasible. On the one hand, about 40 percent of the households of Georgia live in those 5 cities and due to financial restrictions it was impossible to visit all of them (that would be equivalent to a whole-scope population census). On the other hand, there was practically no reliable list of those persons who live in those cities and own or rent land, and making up such a list in a short period of time turned out unfeasible (again due to financial restrictions).

Besides, uncontrolled territories of Georgia were not covered as well: Abkhazia completely (except Kodori gorge), present-day Java district completely, those parts of the present-day Gori, Kareli., Sachkhere, Oni districts which earlier were parts of the former South Ossetian Autonomous Area, as well as a small part of Akhalkori district (see the map of the present-day administrative and territorial division of Georgia).

Therefore, **when analyzing the results given in the present publication, it should be taken into account that they concern those holdings on the controlled territory of Georgia whose holders live outside 5 big cities of Georgia (Tbilisi, Kutaisi, Batumi, Rustavi, Poti).**

Organization, methodology and results of the census.

At the first stage the census was conducted in 912 rural sakrebulo (communities) of 60 districts of Georgia and at the second stage in 92 small towns (among them 60 district centers). The territory covered by the census was divided into 1316 supervisor areas (1062 in the rural and 254 in the urban area). Each supervisor area was divided into enumeration areas (on average 6 enumeration areas per supervisor area in villages and 5 enumeration areas in small towns). In total, 7200 enumeration areas were created in Georgia (5904 in the rural and 1296 in the urban area). Each enumeration area was a working ground for one enumerator while each supervisor area for one supervisor. Besides, in each district the census was supervised by the head of district statistical office and a special representative of Department of Statistics.

For training enumerators, supervisors, heads of district statistical offices and representatives of Department of Statistics, a

(მათ შორის 60 რაიონულ ცენტრში). აღწერით მოცული ტერიტორია დაიყო 1316 საინსტრუქტორო უბნად (1062 სოფლად და 254 ქალაქად), ხოლო თითოეული საინსტრუქტორო უბანი თავის მხრივ დაიყო სააღწერო უბნებად (ერთ საინსტრუქტორო უბანზე სოფლად საშუალოდ 6 სააღწერო უბანი მოდიოდა, ხოლო ქალაქად – 5). სულ საქართველოში 7200 სააღწერო უბანი შეიქმნა (5904 სოფლად და 1296 ქალაქად). ყოველი სააღწერო უბანი წარმოადგენდა ერთი აღმწერის სამუშაო არეალს, ხოლო ყოველი საინსტრუქტორო უბანი – ერთი ინსტრუქტორ-კონტროლიორის სამუშაო არეალს. გარდა ამისა, ყოველი რაიონის ტერიტორიაზე აღწერას ხელმძღვანელობდნენ სტატისტიკის რაიონული განყოფილების უფროსი და სტატისტიკის დეპარტამენტიდან სპეციალურად მივლინებული წარმომადგენელი.

აღმწერებისა და ინსტრუქტორ-კონტროლიორების, აგრეთვე სტატისტიკის რაიონული განყოფილებების ხელმძღვანელებისა და სტატისტიკის დეპარტამენტის წარმომადგენელთა სწავლებისათვის სპეციალური 5-დღიანი პროგრამა იქნა შემუშავებული. სტატისტიკის დეპარტამენტის ცენტრალურ ოფისში ჯერ სტატისტიკის რაიონული განყოფილებების უფროსების სწავლება, შემდეგ კი სტატისტიკის დეპარტამენტის წარმომადგენლების სწავლება ჩატარდა. ამის შემდეგ სტატისტიკის დეპარტამენტის წარმომადგენლები მივლინებულ იქნენ რაიონებში, სადაც მათ სწავლება ჩაუტარეს ინსტრუქტორ-კონტროლიორებს, რომლებმაც შემდგომ თავის მხრივ აღმწერებს ჩაუტარეს სწავლება (აღწერის მეორე ეტაპზე, მათი შედარებით მცირე რიცხვის გამო, აღმწერებს და ინსტრუქტორ-კონტროლიორებს სწავლება ერთად ჩაუტარდათ უშუალოდ სტატისტიკის დეპარტამენტის წარმომადგენლების მიერ). სწავლების ერთგვაროვნების და მაღალი ხარისხის უზრუნველსაყოფად სტატისტიკის დეპარტამენტის წარმომადგენლებს და ინსტრუქტორ-კონტროლიორებს სპეციალური მეთოდური მასალები დაურიგდათ სავარჯიშოებითა და ტესტებითურთ. გარდა ამისა, თითოეული აღმწერის სამუშაო ინსტრუმენტარში შედიოდა აღწერის კითხვარის შევსების დეტალური ინსტრუქცია.

აღწერის სავსელ სამუშაოები ორი ეტაპისაგან შედგებოდა: წინასწარი შემოვლისა და მონაცემთა შეგროვებისაგან. წინასწარი შემოვლის პერიოდში აღმწერებმა შემოიარეს თავისი სააღწერო უბნის ტერიტორიაზე არსებულ ყველა საცხოვრისი, აგრეთვე სასოფლო-სამეურნეო საწარმოს და სხვა ტიპის სასოფლო მეურნეობის ყველა ოფისი და გამოავლინეს ყველა არსებული მეურნეობა. არ იყო გამორიცხული, რომ რომელიმე შინამეურნეობაში რამდენიმე მეურნეობა გამოვლენილიყო, მაგალითად, ერთი ოჯახური მეურნეობა, ერთი თანამეურნეობა და ერთი ინდივიდუალური სასოფლო-სამეურნეო საწარმო. თანამეურნეთა ორმაგი აღრიცხვის თავიდან ასაცილებლად თითოეულ აღმწერს ჰქონდა თანამეურნეთა აღრიცხვის სპეციალური ფორმა,

special 5-day training program was elaborated. In the central office of Department of Statistics first heads of district statistical offices were trained followed by special representatives of Department of Statistics. After that, the representatives of Department for Statistics were sent to districts where they trained the supervisors who later trained the enumerators (at the second stage of the census, due to their relatively small number, the enumerators and supervisors were trained together by the representatives of Department of Statistics). For ensuring uniformity and high quality of the training, the representatives of Department of Statistics and supervisors were equipped with special training materials including exercises and tests. Besides, enumeration tools of each enumerator contained detailed instruction manual for completing the census questionnaire.

Field work of the census consisted of two steps: preliminary tour and enumeration. During the preliminary tour, the enumerators visited all dwellings within the territory of their enumeration areas, as well as offices of agricultural enterprises and other type holdings. They revealed all existing holdings. It was quite possible that several holding would be revealed in a household, e.g., a family holding, a joint holding and an individual agricultural enterprise. For avoiding double enumeration of joint holders, enumerators were given a special form where, in case of revealing a joint holding, they recorded identification data of all joint holders. On the basis of that form different questionnaires referring to the same joint holding were identified and only one of them took part in data processing.

At the second stage of field works, for every holding revealed during the preliminary tour a questionnaire was completed. The questionnaire is attached in the Annex and it will give the reader a complete idea about the type of information collected during the census.

During the census the enumerators visited every household living in the rural area and small towns. Each household which carried out any kind of agricultural activity (i.e. owned or rented land or livestock for agricultural production) irrespective to its scale was considered a holder of a family holding and a questionnaire was completed for it. Moreover even for the households with no agricultural production the questionnaire was partly completed (namely, its 2nd, 4th, 5th and 13th tables, see Annex). Thus the advantage of the agricultural census was taken for carrying out a

რომელშიც თანამეურნეობის გამოვლენის შემთხვევაში თანამეურნეთა საიდენტიფიკაციო მონაცემები აღირიცხებოდა. ამ ფორმის საფუძველზე მონაცემთა დამუშავების პროცესში მოხდა ერთ თანამეურნეობაზე შევსებული კითხვარების იდენტიფიკაცია და მონაცემთა დამუშავებაში ამ კითხვართაგან მხოლოდ ერთმა მიიღო მონაწილეობა.

საველე სამუშაოების მეორე, მონაცემთა შეგროვების ეტაპზე წინასწარი შემოვლისას გამოვლენილი თითოეული მეურნეობისათვის ივსებოდა აღწერის კითხვარი. აღწერის კითხვარი დანართშია მოყვანილი და იგი მკითხველს სრულ წარმოდგენას შეუქმნის სასოფლო-სამეურნეო აღწერის პროცესში მოპოვებული ინფორმაციის შესახებ.

აღწერის პროცესში შემოვლილ იქნა სოფლად და მცირე ქალაქებში მცხოვრები ყველა შინამეურნეობა. თითოეული შინამეურნეობა, რომელიც გარკვეული სახის სასოფლო-სამეურნეო წარმოებას ეწეოდა, ე.ი. რომელიც ფლობდა (საკუთრებაში ან იჯარით) სასოფლო-სამეურნეო წარმოებისათვის გამოყენებულ მიწას ან პირუტყვს მიუხედავად ამ წარმოების მასშტაბისა, ჩათვლილ იქნა ოჯახური მეურნეობის მეურნედ და მისთვის შევსებული იქნა კითხვარი. უფრო მეტიც, კითხვარი ნაწილობრივ (სახელობრივ, მხოლოდ მე-2, მე-4, მე-5 და მე-13 ცხრილები, იხ. დანართი) შევსებულ იქნა იმ შინამეურნეობებისათვისაც, რომლებიც არავითარ სასოფლო-სამეურნეო წარმოებას არ ეწეოდნენ. ასე რომ, ფაქტიურად სასოფლო-სამეურნეო აღწერა გამოყენებულ იქნა სოფლად და მცირე ქალაქებში მოსახლეობის მიკროაღწერის ჩასატარებლად. წინამდებარე პუბლიკაციაში ნაწილობრივ შევსებული კითხვარები გამოყენებულ იქნა მხოლოდ 9.3 ცხრილში მოყვანილი შედეგების მისაღებად, რომელიც მოსახლეობის სასურსათო უსაფრთხოებას ეხება.

აღწერის ძირითადი შედეგები ცხრილების სახით არის მოყვანილი. სასოფლო-სამეურნეო აღწერის წინამდებარე მიმოხილვა, პუბლიკაციაში გამოყენებული ცნებების ანბანური ჩამონათვალი, აგრეთვე ცხრილებისადმი ქვემოთმოყვანილი კომენტარები ცხრილების ადეკვატური აღქმისათვის აუცილებელ სრულ ინფორმაციას მიაწვდის ინფორმაციის მომხმარებელს, აგრეთვე სრულ წარმოდგენას შეუქმნის მას აღწერის მეთოდოლოგიის შესახებ.

აღწერის შედეგად დაფიქსირდა 730 ათასამდე მეურნეობა, მათ შორის დაახლოებით 595 ათასი სოფლად. ამ მეურნეობათაგან მხოლოდ 820-ია სასოფლო-სამეურნეო საწარმო, ხოლო 475 – სხვა ტიპის მეურნეობა.

როგორც მოსალოდნელი იყო, საბჭოთა კავშირის დროინდელ პერიოდთან შედარებით მრავალწლიანი ნარგავების ფართობების მკვეთრი კლება დაფიქსირდა. თუ 1988 წელს ოფიციალური მონაცემებით ხეხილის ბაღების ფართობი 130.5 ათას ჰა-ს უდრიდა, აღწერის მონაცემებით 2004 წელს მან მხოლოდ 37.0 ათასი ჰა შედგინა. ვენახების

micro-census of population in the rural area and small towns. The partly completed questionnaires were used for producing Table 9.2 of this publication concerning food security of the population.

The main results of the census are presented as tables. The present overview of the census, the Glossary of the Terms and Concepts, as well as the Comments to the Tables given below will provide the user with all necessary information for adequately understanding the tables. They will also give the reader a complete idea about census methodology.

Up to 730 thousand holdings were revealed during the census, of which about 595 thousand in the rural area. Of those holdings, only 820 are agricultural enterprises and 475 other type holdings.

As expected, the census has revealed a substantial decrease of area under permanent crops. Whereas according to official data in 1988 the area under orchards was 130.5 thousand ha, according to the census results in 2004 it equaled 37.0 thousand ha. The area under vineyards decreased from 117.7 thousand to 37.7 thousand ha, the area under citrus plantations from 27.1 thousand to 8.7 thousand, the area under tea plantations from 64.8 thousand to 11.5 thousand. In return, areas under some temporary crops have increased: for wheat from 88.5 thousand ha in 1988 to 94.9 thousand ha in 2004, for maize (for grain) from 108.8 thousand ha to 162.9 thousand ha, for sunflower from 12.4 thousand ha to 23.4 thousand ha. However, on the whole the area of arable land has considerably decreased – from 785.4 thousand in 1988 to 472.1 thousand ha in 2004, mainly at the expense of the drastic fall of area under fodder crops – from 344.8 thousand to 20.3 thousand ha.

ფართობი 117.7 ათასიდან 37.7 ათას ჰა-მდე შემცირდა, ციტრუსის პლანტაციების – 27.1 ათასიდან 8.7 ათასამდე, ხოლო ჩაის პლანტაციების – 64.8 ათასიდან 11.5 ათასამდე. სამაგიეროდ გაიზარდა ზოგიერთი ერთწლიანი კულტურის ნათესი ფართობი: ხორბლის – 1988 წლის 88.5 ათასი ჰა-დან აღწერით დაფიქრებულ 94.9 ათას ჰა-მდე, სამარცვლე სიმინდის – 108.8 ათასი ჰა-დან 162.9 ათას ჰა-მდე, მზესუმზირის – 12.4 ათასი ჰა-დან 23.4 ათას ჰა-მდე. თუმცა მთლიანობაში სახნაუად გამოყენებული მიწის ფართობი საგრძნობლად შემცირდა: 1988 წლის 785.4 ათასიდან 472.1 ათას ჰა-მდე, ძირითადად საკვები კულტურებით დაკავებული ფართობის კატასტროფული კლების ხარჯზე – 344.8 ათასიდან 20.3 ათას ჰა-მდე.

კომენტარები ცხრილებისადმი:

Comments to the Tables:

ზოგადი კომენტარები:

ცხრილებში მოყვანილი ფართობები დამრგვალებულია ერთეულამდე სიზუსტით, ხოლო პროცენტები – მეათედამდე სიზუსტით. ჩანაწერი “0” ან “0.0” ნიშნავს, რომ შესაბამისი მოვლენა არსებობს, მაგრამ მისი სიდიდე იმდენად მცირეა, რომ დამრგვალებისას ნულს იძლევა, ხოლო ჩანაწერი “-“ ნიშნავს, რომ შესაბამისი მოვლენა არ არსებობს. თუ ცხრილში რომელიმე რაიონი მთლიანად გამოტოვებულია, ეს ნიშნავს, რომ ამ რაიონში შესაბამისი მოვლენა არცერთი სვეტისათვის არ არსებობს.

თანდართულ კომპაქტურ დისკზე ნაბეჭდი ცხრილების უმრავლესობისათვის განთავსებულია სამი ვერსია: ა) – ყველა მეურნეობისათვის, რომელიც ემთხვევა ნაბეჭდ ცხრილს, ბ) – ოჯახური მეურნეობებისათვის და გ) – სასოფლო-სამეურნეო საწარმოებისათვის. თუ რომელიმე ცხრილს ბ) ან გ) ვერსია აკლია, ეს ნიშნავს, რომ მეურნეობათა შესაბამისი კატეგორიისათვის მოცემული მოვლენა არ არსებობს.

კომენტარები 1-ლი განყოფილებისადმი

ამ განყოფილებაში მოყვანილი შედეგები ეხება მდგომარეობას საანგარიშო მომენტისათვის (2004 წლის 1 ოქტომბერი), გარდა 1.9 ცხრილისა, რომლის შედეგები ასახავს საანგარიშო პერიოდის (2003 წლის 25 სექტემბრიდან 2004 წლის 24 სექტემბრამდე) განმავლობაში წარმოებული სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის გამოყენებას.

კომენტარები მე-2 განყოფილებისადმი

ამ განყოფილებაში მოყვანილი შედეგები ეხება მდგომარეობას საანგარიშო მომენტისათვის (2004 წლის 1 ოქტომბერი), გარდა 2.1.4 და 2.2.5-2.2.7 ცხრილებისა, რომლებშიც მოყვანილი მონაცემები ერთწლიანი კულტურების ნათესების, ნასენი და ღროებით დაუმუშავებელი მიწის შესახებ ასახავს მიწის გამოყენებას საანგარიშო პერიოდის (2003 წლის 25 სექტემბრიდან 2004 წლის 24 სექტემბრამდე) განმავლობაში.

ამასთან უნდა აღინიშნოს, რომ ცხრილებში მოყვანილი შედეგები მეურნეობების მიერ მიწის ფაქტიურ გამოყენებას ასახავს და არა მიწის კადასტრში ან რაიმე ოფიციალურ დოკუმენტებში დაფიქსირებულ ფართობებს. ასე მაგალითად:

- მეურნეობების სარგებლობაში არსებული მიწა არ მოიცავს მიწას, რომელიც პრივატიზაციის პერიოდში შინამეურნეობებს დაურიგდათ და მას შემდეგ ის საერთოდ არ გამოყენებულა სასოფლო-სამეურნეო წარმოებისათვის, სათიბად ან საძოვრადაც კი (ასეთი შემთხვევები საკმაოდ გავრცელებულია);

General comments:

The areas given in the tables are rounded to within 1 while percentages to within 0.1. The entries “0” and “0.0” mean that the corresponding value is positive but so small that after rounding it amounts to zero. The entry “-” means that the corresponding phenomenon does not exist at all. If a district is omitted from a table, this means that in that district the corresponding phenomenon does not exist for every column.

The attached CD contains three versions for most of tables: a) for all holdings, coinciding with the printed version, b) for family holdings, and c) for agricultural enterprises. If version b) or c) is absent for a table, this means that the given phenomenon does not exist for the corresponding category of holdings.

Comments to Section 1

The results of this section concern the situation at the reference moment (October 1 2004) except Table 1.9, which reflects the use of holding’s production during the reference period (from 25 September 2003 to 24 September 2004).

Comments to Section 2

The results of this section concern the situation at the reference moment (October 1 2004) except Tables 2.1.4 and 2.2.5-2.2.7 whose data on land under temporary crops, fallow land and temporarily uncultivated land reflect land use during the reference period (from 25 September 2003 to 24 September 2004).

It should be noted that the results of the tables reflect the actual use of land, not the areas recorded in land cadastre or other official documents. For instance:

- Land operated by a holding does not include the land which was given to households during privatization process but not used after that for agricultural production, even as permanent pastures or meadows (such cases are quite common);

- Often during the privatization process the land given or rented to a holding is recorded as arable land or land under permanent crops but due to non-cultivation, cutting down or scarcity of trees it is actually

- ხშირად პრივატიზაციისას მეურნეობის საკუთრებაში გადაცემული ან მეურნეობის მიერ იჯარით აღებული მიწა ფორმალურად დაფიქსირებულია, როგორც სახნავი ან მრავალწლიანი ნარგავებით დაკავებული, მაგრამ დაუმუშავებლობის, გაჩეხვის ან უკიდურესი სიმეჩხრის გამო იგი ფაქტიურად გამოიყენება როგორც სათიბი ან საძოვარი, ან პირიქით, მიწა მეურნეს საკუთრებაში გადაეცა ან იჯარით გაიცა როგორც სათიბი ან საძოვარი, მაგრამ შემდეგ მოიხნა ან იქ მრავალწლიანი ნარგავები გაშენდა. ყოველ ასეთ შემთხვევაში აღწერისას მიწა აღირიცხა მისი ფაქტიური გამოყენების მიხედვით.

კომენტარები მე-3 განყოფილებისადმი

ამ განყოფილებაში მოყვანილი შედეგები ეხება მიწის გამოყენებას საანგარიშო პერიოდის (2003 წლის 25 სექტემბრიდან 2004 წლის 24 სექტემბრამდე) განმავლობაში.

კონკრეტული ერთწლიანი კულტურის ნათესი ფართობი განისაზღვრება საანგარიშო პერიოდის განმავლობაში მეურნეობის მიწაზე ამ კულტურით დათესილი (მრავალწლიანი ბალახების შემთხვევაში არაუმეტეს ბოლო 5 წლის განმავლობაში დაკავებული) ფართობების ჯამი, თუნდაც ეს დათესვა მეორედ ან მეტჯერ იყოს მოხდენილი. გარდა ამისა, აღწერის კითხვარში, და შესაბამისად ამ განყოფილების ცხრილებში მოყვანილი ერთწლიანი კულტურების ჩამონათვალი არ მოიცავს ყველა კულტურას (მაგალითად ქერს, ჭვავს, პარკონებს, თამბაქოს). ამდენად 3.1.1 ცხრილში დაფიქსირებული ერთწლიანი კულტურების ნათესი ფართობების ჯამი შეიძლება ნაკლები ან მეტიც კი (იმ შემთხვევაში, თუ ერთსა და იმავე ფართობზე ორჯერ ან მეტჯერ დათესვის ეფექტი გადაფარავს კულტურების არასრული მოცვის ეფექტს) იყოს 2.1.4 ცხრილში მოყვანილი ერთწლიანი კულტურების ნათესების ფართობზე, რომელიც გამოხატავს სახნავი მიწის იმ ნაწილს, რომელზედაც საანგარიშო პერიოდის განმავლობაში ერთხელ მაინც დაითესა რაიმე ერთწლიანი კულტურა.

კომენტარები მე-4 – მე-6 განყოფილებებისადმი

ამ განყოფილებებში მოყვანილი ყველა ცხრილი ასახავს მდგომარეობას საანგარიშო მომენტისათვის (2004 წლის 1 ოქტომბერი).

ცხრილებში მოყვანილი ხეხილის და ციტრუსის სახეობებისადმი, აგრეთვე ვაზის ჯიშებისადმი მინიჭებული ფართობები მიღებულია არა უშუალოდ გამოკითხვის, არამედ შეფასების შედეგად.

სახელდობრ, თითოეული მეურნეობისათვის:

ა) აღწერის კითხვარის (იხ. დანართი) მე-7 ცხრილის მე-15 სტრიქონში მითითებული ხეხილის ბაღების ფართობი გადანაწილდა მე-8 ცხრილის 1-ლ – მე-17 სტრიქონებში ჩამოთვლილ სახეობებზე

used as a permanent meadow or pasture; or in contrary, the land was given or rented to a holder as a permanent pasture or meadow but later it has been ploughed or an orchard was laid out on it. In all such cases the actual use of land was recorded.

Comments to Section 3

The results of this section concern land use during the reference period (from 25 September 2003 to 24 September 2004).

Sown area of a specific temporary crop is determined as the sum of areas sown under that crop during the reference period (in case of perennial grasses occupied during at most last 5 years) even if that was a second or more times sowing on that area. Besides, the list of temporary crops in the census questionnaire, and respectively in the tables of this section, is incomplete (e.g. it does not include barley, rye, pulses, tobacco). Therefore the sum of the areas of temporary crops given in Table 3.1.1 may be less than the area under temporary crops indicated in Table 2.1.4 or even may exceed it (in case the effect of multiple sowing overrides the effect of the incomplete list of crops). The latter figure indicates the area which has been occupied at least once by a temporary crop during the reference period.

Comments to Sections 4 -6

In these sections all tables reflect the situation at the reference moment (October 1 2004).

The areas attributed to specific fruit or citrus types and vine species are obtained not by direct data collection but by estimation.

Namely, for each holding:

a) The area of orchards indicated in the 15th row of Table 7 of the census questionnaire (see Annex) has been distributed among the fruit types listed in the rows from 1 to 17 of Table 8 proportionally to the numbers of trees indicated in the first column of the same table and the standard area occupied by one tree.

b) The area of vineyards indicated in the 17th row of Table 7 has been distributed among the vine species indicated in Table 9 proportionally to the numbers of trees indicated in the second column of the same table.

g) The area of citrus plantations indicated in the 20th row of Table 7 has been distributed among the citrus types listed in the rows from 18 to 21 of Table 8 proportionally to the numbers of trees indicated in the first

ამავე ცხრილის პირველ სვეტში მითითებული ძირების რაოდენობისა და ერთი ძირის შესაბამისი ფართობის ნორმის პროპორციულად.

ბ) მე-7 ცხრილის მე-17 სტრიქონში მითითებული ვენახების ფართობი გადანაწილდა მე-9 ცხრილში მითითებულ ჯიშებზე ამავე ცხრილის მეორე სვეტში მითითებული ძირების რაოდენობის პროპორციულად.

გ) მე-7 ცხრილის მე-20 სტრიქონში მითითებული ციტრუსის პლანტაციების ფართობი გადანაწილდა მე-8 ცხრილის მე-18 – 21-ე სტრიქონებში ჩამოთვლილ სახეობებზე ამავე ცხრილის პირველ სვეტში მითითებული ძირების რაოდენობისა და ერთ ძირის შესაბამისი ფართობის ნორმის პროპორციულად.

დ) ხილის ან ციტრუსის თითოეული სახეობის და ვაზის თითოეული ჯიშის ფართობი გადანაწილდა მსხმოიარე და არამსხმოიარე ასაკის ძირებზე მათი რაოდენობის პროპორციულად.

შედეგად, მაგალითად, ვაშლის ბაღების ფართობში შედის არა მხოლოდ ვაშლის ერთგვაროვანი ბაღების ფართობი, არამედ შერეულ ბაღებში ვაშლის წილად მოსული ფართობიც. იგივე ეხება ხეხილის და ციტრუსის სხვა სახეობების ბაღების და ყურძნის ჯიშების ვენახების ფართობებს.

კომენტარები მე-7 განყოფილებისადმი

ამ განყოფილებაში მოყვანილი ყველა ცხრილი ასახავს მდგომარეობას საანგარიშო მომენტისათვის (2004 წლის 1 ოქტომბერი).

კომენტარები მე-8 განყოფილებისადმი

8.1 ცხრილი ასახავს სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის გამოყენებას საანგარიშო პერიოდის (2003 წლის 25 სექტემბრიდან 2004 წლის 24 სექტემბრამდე) განმავლობაში, ხოლო 8.2 ცხრილი – მდგომარეობას საანგარიშო მომენტისათვის (2004 წლის 1 ოქტომბერი).

კომენტარები მე-9 განყოფილებისადმი

9.1 და 9.2 ცხრილები ასახავს მდგომარეობას საანგარიშო მომენტისათვის (2004 წლის 1 ოქტომბერი). ხოლო 9.3 ცხრილი – მოსახლეობის სასურსათო უსაფრთხოებას საანგარიშო პერიოდის (2003 წლის 25 სექტემბრიდან 2004 წლის 24 სექტემბრამდე) განმავლობაში.

column of the same table and the standard area occupied by one tree.

d) The area of a specific fruit or citrus type or a vine species has been distributed among the trees of producing and non-producing age proportionally to their numbers.

As a result, the area of, say, apple orchards contain not only the area of homogenous apple orchards but also the part of the area of mixed orchards that may be attributed to apple trees in them. The same is true for other types of fruit and citrus and species of vine.

Comments to Section 7

All tables of this section reflect the situation at the reference moment (1 October 2004).

Comments to Section 8

Table 8.1 reflects the use of agricultural machinery during the reference period (from 25 September 2003 to 24 September 2004) while Table 8.2 the situation at the reference moment (1 October 2004).

Comments to Section 9

Tables 9.1 and 9.2 reflect the situation at the reference moment (1 October 2004) while Table 9.3 reflects food security of the population during the reference period (from 25 September 2003 to 24 September 2004).